

דבר בעתו

הפטרת "ויקין שלמה"

השבת נאמר הפטרת פרשת מקץ, אחרי עשרים שנה - משנת תשס"א - שלא אמרנוה. [הפטרה זו נאמרת רק כשקביעות השנה היא "חז"א פשוטה" (היינו יום א' של ר"ה חל בשבת, שני ההדשים מרחשון וסלו חסרים, וא' דפסח חל ביום ראשון, וזו בשנה פשוטה, כמו השנה), או "חז"א מעוברת" (דהיינו בשנה מעוברת שר"ה חל בשבת, ומרחשון וסלו חסרים, וא' דפסח חל ביום ג') שבהן יום ראשון של חנוכה חל ביום ששי פרשת וישב, וממילא נגמרים ימי החנוכה ביום ששי פר' מקץ, ורשב"ק פרשת מקץ שוב אין אומרים הפטרת שבת חנוכה, כבכל שנה, אלא הפטרה זו]. **לרגל הפטרה נדירה זו, נביא כאן לקט נחמד ונעים בעיניה, וגם לרבות דברים נפלאים על הפרשה הידועה שבה (במלכים א' ט, כז-כח) הלא היא "משפט שלמה"**

פרשת מקץ מפטירין (מלכים א' פרק א') **"ויקין שלמה והנה חלוס"**, משום שבפרשה זו מדברת מחלוס פרעה, שהיה כעין חלוס נבואיו שעמד על מיטתו מקץ מחשב במה שראה אולי יראה עוד דבר פעם שלישית (עיי' רמב"ן שם על פסוק הנוכח), וגם לשלמה אירע הדבר כן שהיה שלמה בחלומו כל כך עסוק עד שהיה נדמה לו כאילו כל הדברים ההם הם בהקץ (עיי' אברבנאל שם). ועוד יחס אחר יש בין פרשה זו להפטרה זו, כי יוסף שפתר החלוס לפרעה רכש לו שם גדול שקראו - **"אין נבון וחכם כמך"**, וכן שלמה על ידי שאמר: **"נזור את הילד החי לשנים"** נדע הערמה שהיתה וצא הילד המת לעשות, ושם נאמר - **"וישמעו כל ישראל את המשפט אשר שפט המלך ויראו מנני המלך כי ראו כי חכמת אלקים בקרבו לעשות משפט"**.
וראיתי בספר **"המשטעמים"**¹ שכתב וז"ל: אך צריך עיון למה לא נכתבה ההפטרה הזאת על כי מעולם עוד לא נאמרה ההפטרה הזאת, כי תמיד חל שבת חנוכה בפרשה הזאת, ומפטירין בנרות של זכריה (זכריה ב' ע"ג). (אמ"י עיין מגילה לא, א ובשו"ע או"ח סי' תרפז). ואני מתפלל הפלא ופלא על הרב בעל ספר 'המשטעמים' במה שכתב שמעולם לא נאמרה הפטרה זו כי תמיד חל שבת חנוכה וכו', ואיך לא ידע כי כמה שנים לא היו ראשון של חנוכה ביום ששי, **שבשבת קוראין פרשת וישב, ושבשבת אחר חנוכה קורין מקץ, ואז אין אפשר להפסיד ב"ימים ושמיים"** (זכריה ב' יז), **ולא הפטרת "ויעש חירום"** (מלכים א' ז, ט) **מנני שבים ששי השני ביום כלו שמונת ימי חנוכה, אז מוכרחים להפסיד בפרשת מקץ, "ויקין שלמה"**, ואילו הם השנים שנפלו יום ראשון של חנוכה כיום ששי וקראו פרשת וישב: שנת תרי"ח, תרי"ט, תר"י, תר"יב, תר"יג, ואז מפטירין בפרשת וישב וירי' ושמי' ונדחה ההפטרה של השבוע, ובוהו סרה קושיותיו, והכל בא על נכון.

כנה שם טוב להגאון רבי שם טוב גאון זצ"ל אב"ד דק"ק ספרדים בלונדון (ח"א, עמ' תח)

למעלה בטעמי ההפטרות כתבתי אודות מה שתמה בעל ספר 'המשטעמים' על הפטרת מקץ שנדפסה בחומשים "ויקין שלמה" שלעולם אינה נאמרת, כי פרשת מקץ תמיד נופלת בשבת חנוכה ומפטירין בנרות זכריה, שם הראיתי לדעת כי טעה בחשבונו, כי הרבה שנים אירע שנפל יום א' של חנוכה ביום ששי... ואז צריכין את לקרות פרשת מקץ אחר שבע חנוכה והלפסיד בהפטרת ויקין שלמה. באתי לעורר פה כי גם הגאון **'בשמים ראש'** הנספח עם ספר **'אוצר התפלות'** (דני חנוכה, דף כב) נפל גם הוא ברשת הטעות וכתב בזה"ל: **"בכל השנים תבא פרשת מקץ בשבת חנוכה"**, ובעלי הגימטריא נתנו סימן: **"שנ"ת"א"ס** (בראשית מא, א) - **שמואל ניר** **לדיקל יומין מיוזנה**, **יחסר מיוזנה יומין מידליק** (ר"ל, שהמורה צדק לקבוע מצד שמואל משום מוזונה מיומן, ואם אין מוזנה בפתח או צריך שיקבע המורה בימין). ואם תאמר, איך יתכן שבבית יהודי לא יהיה לו מוזונה בפתחו, ויש לומר עפ"י מה שכתב **'המטה גוש'** (אות התקף) באדינא ברוב המקומות ורובא דעלמא אפילו תלמידי חכמים אין להם מוזונה בבתי החורף שבין מדליקין מנ"ה, וגימטריא זאת נמצאת בהנהגות **'המודרכי'** (שבת פרק במה מדליקין בשילטי הגיבורים) שם) ושם כתוב **'בירוב השנים חל בפרשת מקץ'** ולא כמו שכתב הוא **"בכל השנים"**.

... ואותו השואל הוסיף לשאול שאלת טעות, והוא דכשיש רק שבת אחת בחנוכה קורין ההפטרה "ירי' ושמי' וכשיש שתי שבתות אז קורין בשבת שניה "ויעש חירום", ושאלתו, דהלא בין כך ובין כך פרשת מקץ היא חלה תמיד בחנוכה, ואם כן הפטרת "ויקין שלמה" למה לנו?

והשתי לו, דאם אמנם דעמליה דף לא עליה אמרו סדר ההפטרות לחנוכה כנ"ל, וגם ברובא דרובא חלה פרשת מקץ בחנוכה, אבל לפעמים כשחל יום א' בחנוכה ביום ערב שבת דפרשת וישב, אז יום ח' בחנוכה הוא י"ב ערב שבת דפרשת מקץ, ולמחרתו מפטירין ב"ויקין שלמה", וזה יהיה כשחל ראש השנה בשבת קודש ומרחשון הוא חסר, שאז יחול כ"ה כסלו בעש"ק וישב.

ש"ת איתן אריה להגאון ר' אברהם ארי' לייב ראזער זצ"ל אב"ד פאלטישאן (סי' פט)

... אכן יחד עם זה הנני מוצא להדיש, כי הן אמנם שברוב הגדול של השנים חלול שבת חנוכה בפרשת מקץ, אבל לא תמיד. וזה כפי שאלתי מדוע נסדרה הפטרת מקץ במלכים א' סי' ג', הא חנוכה חלה לעולם בפרשת מקץ, שמפטירין בה "ירי' ושמי' בת ציון" בזכריה סי' ב', ואם כן למה נסדרה הפטרת מלכים הני"ל שאין מפטירין בה. והשיבותיו בני אפנין:

(א) שהגוריה שלא יקראו בתורה, שבעבורה נתקנה אז שיקראו ההפטרה (ראה 'אבודרהם' שחיתו של שבת, ובלבוש' או"ח סי' רפז) היא היתה קדומה בזמן לנס חנוכה, הלכך אז טרם נס חנוכה נסדרה הפטרת פרשת מקץ במלכים א' ג', ולפיכך גם אח"כ שוב משנה לא חל חנוכה.

(ב) הא בני מערבא הוי מסקי אורייתא בתלת שנין (עיי' מגילה כ"ט), וממילא להם על כרחך חנוכה אינה חלה בפרשת מקץ, ואם כן אולי נסדרה הפטרת מלכים הני"ל עבור בני מערבא הני"ל.

(ג) גם לדידך, טעות היא לומר דחנוכה חלה תמיד בפרשת מקץ, דהא כשקביעות השנה היא ז"ח, הן בשנה פשוטה והן במעוברת, אז פרשת מקץ היא ב' בטבת, דהיינו יום אחד לאחר חנוכה, וכמו שהיה בשנת תש"ג ותש"ו (מעוברת) תש"י (פשוטה) הבעל"ט, נמצא שסדר ההפטרה שבמלכים הני"ל נחוצה גם לדידך לשנים הנוכחות, והכל על מקומו בא בשלום.

חיי עולם נטע להגאון ר' נתן נטע אלעזרסקי זצ"ל אב"ד במאסקווא (נטע רבע, סוף סי' טז)

משפט שלמה במעשה נתי הנשים

... ועל זה היה דוד מתפלל לשם, שידריך במשפט לשלמה

בנו, דכתיב (תהלים עב, א) **"לשלמה, אלקים משפטך למלך תן"**, וגו', כלומר יסעף אל כשל במשפטי. ואמרו במדרש (שחר' טוב תהלים עב): שם שאלה דין בלא עדים כך דין בלא עדים. ושמע השם תפלתו ובמשפטיו ידעו כל ישראל שחכמת השם בלבו לעשות משפטי. וכמו שכתב בדין הזונו. ובמדרש חזית (קה"ר י, טו): רב אמר רוחות היו, ורבנן אמרי יבמות היו. פירוש, כי מן הנמנע הוא כי זונו תיקח בן אחר, אדרבה הורגת שלה, על כן אמר רב שהיו רוחות שנדמו לזונות. ורבנן אמרי יבמות היו, שכן דרך היבמות ליקח בן אחד לפטר מן הייבום.

ויש קצת תימה, כי למה הוצרכה לקחתו אחר שהיה לה זרע, שכבר נפטרה מן הייבום, וזולת אם נאמר שמת בתוך שלשים יום. **ויש בקצת המדרשים כי כלה וחמותה היו**, כי החמות וכלתה היו מעוברות, וילדה החמות תחילה ואחר לידתה וכלת בעל כלתה, שהוא בנה, ונולד לפני הקטן לייבום, שאילו מת בעלה קודם לידת החמות, אף על פי שילדה החמות אחר כך לא היתה זקוקה, דכתיב (בראשית כ, ח) **"כי ישב אחים יחדיו"**, פרט לאשת אחיו שלה היה בעולמו, ואחרי כן לידת הכלה ומת תוך שלשים יום, ומן הספק חולצת ולא מתייבמת, וכראות הכלה שהיתה צריכה לבן חמותה, לקחח בן חמותה, ובנה המת השכיבה בחיקה, וזהו כי כשאמרה החמות **"יתנו לה את הילד החי"**, לא רצתה לקבלו, שלא תשב באיסור זקוקה לו, אמרה **"גם לי גם לך לא יהיה"** וגו'. ואם תאמר תמיתנה שגג מנת בן לקחתה, אינו דומה הגורם לעושה, והראיה, כי יש עקב עם יוסף. ויצתה בת קול ואמרה: היא אמו, לקיים **"משפטך למלך תן"**, להודיענו כי המשפט לה' הוא.

דרשות רבינו יהושע אבן שושן - תלמיד הרשב"א (פרי משפטים)

זונתו יע"ש דבר נפלא ועמוק², ותוכן דבריו, **שהליקוט שאמר דהשתי נשים היו ב' יבמות, ובירושלמי שאמר שהיו כלה וחמותה - צדק יחדיו שהיו כלה וחמותה וגם היו ב' יבמות**, ומצייר הענין באורח נפלא, עיי"ש. ועיי' מקשין העולם, שלפי דבריו נולדו ב' הילדות לאחר מיתת בעלי אמותם, וא"כ היתה אשת אחיו שלא היה בעולמו. ומבואר ביבמות (יז) מקרא ד"כי ישבו אחים יחדיו", דאין בזה שום זיקה לביום, וממילא נכל כל הבנין הנפלא, והוא לכאורה קושיא עצומה על דברי המחבר הק'.

אכן לפעניין אין כאן קושיא כלל, כאשר נצייר הענין באופן שנוכל שפיר לומר דנולדו הבנים, ואח"כ מתו האנשים והיו דבריו כראי מוצקים. והמעשה כך היה, הדגשים היו כלה וחמותה ובי' יבמות באופן זה, האחת היתה אשת ראובן, והשנייה היתה אשת שמעון שהיה בנו היחיד של ראובן, ולראובן אף ושמעון לוי, נמצא אשת ראובן ואשת שמעון היו כלה וחמותה, וילדו שתי הנשים בנים, ואחר ימים מועטים מת שמעון בעל הכלה, ואח"כ מת ראובן אביו, ונשאר לבי הנשים אלו שני הבנים, ולוי אח ראובן, ולפי ציור הזה תמצא דבריו הקדושים מובנים ברורים ונכונים למוצאי דעת עיי"ש.

בהקדמה לס' מנחת ערב' להגאון בעל 'שמן רוקח' הני"ל

הקשה [רבי יהודה] **החסיד** ז"ל במה היו מתוכחות, כשהאחת אמרה **"בני החי"**, תאמר האחרת אני שמחה בזה, תני לו את חזקוק ואני את חזקוק ויריש את ממונינו. ועוד, כי [אפילו] יתיקן יוכל לחבין בזה אמרה **"גזורו"** שאינו בנה.

ותירץ לפי הפט, **שתי נשים האלו אלמנות היו מאדם עשיר, והיה מנהג שלכם שמת, אשתו אינה לוקחת רק**

מאנים זו של בתו, ושל ממון הילד היא היתה אסטרופא ומפרנסת אותו עד שיגדל הילד, כי מי נאמן יותר מאמו. והנה שלמה אמר בערמה לנשים, ממון המוטל בספק חולקים ואחלוק חולד והממון. ואמרה האחת אשר בנה החי אל המלך, כי נכמרו רחמיה על בנה, ותאמר: **"בי אדוני נה לה את הילד החי והמת אל תמיתוהו"**, וזאת אמרה: בזאת את מערמת כדי שיאמרו העולם שאת אמו, ועוד עבור שאת יודעת שהוא בני את מודה לו ואיני חפצה שיאמרו העולם שאני חומדת ממון ושקר מילי, אלא הואיל ונולד ספק בינינו נעשה כחורה ונחלוק בשוה. אז אמר שלמה: בדברי הראשונה איני יכול להרגיש אם היא אומרת אמת, אלא בדברי שניה אני מרגיש, והואיל ואומרת אכזרית כזה **"גזורו"** ולא חסתה עליו, מסתמא אינה אמו.

והמדרש אומר, כשאמר שלמה **"גזורו"**, אמרו הסנהדרין לא נכו נפש. ושלמה אמר: אני ידע בחכמותי לחלקה ששני

החצאים יחיו, ושתקו, והאם שנכמרו רחמיה על בנה אמרה על הדבר לא אסמך עבור שום ממון שבעולם, אלא היא תקח הכל ותניח הבן לחיות, ובוהו הרגיש שלמה שהיא אמו. ויש אומרים, שבת-קול אמרה שהיא אמו.

מושב זקנים לבעלי התוס' (סי' פמק)

1. להרה"ר ר' יצחק לייפ"ן ז"ל (מהר"ם ווארשא תרי"ג, דף עא. אות יח).

נקרא ספר **"משטעמים"** - נוטריקון: מקורים סיובים על מ'נהג י"שראל מ'קדושים.

2. בקובץ **"חל תפלות"** (סי' טבת תרי"ג, עמ' 72), מביא (באות פד) מהרה"ר הר"ח **"מדרש פסטיק"י** ששמות: **"אני ידע**

מה לנו הפטורה על סדר מקץ, הלא מעת שאירע נס חנוכה ואיך אין לו צורך בן ה' נדחית תמיד מפני הפטורות שבת חנוכה, וממלכת הדפוס בזה היא מלאכה שאינה צריכה לגופה"

ובקובץ שאחריו (סי' שבט תרי"ג, עמ' 83) מביא שהעיר על כך

הרה"ר מוה"ר **שלום אנהבאכער מנירנברג** שגם לו הוקשה

כן בימי חורפו, והוא מילתא דלא רמיא עליה דאישל דאפש

במקור הענין, כי כבר היתה שבת פרשת מקץ אחרי כלות

חנוכה בשנת תרל"ה, וכן יהיה א"ה בשנים תרס"ב ותרע"ט..."

(עיי' שם מה שהעיר עליו "הרבני הר"ח מוה"ר א"עזר ל'פמאן פרינץ

פראנקפורט דמיין שם, סי' כסלו תרנ"ה, עמ' 142).

3. עיי"ש מה שכתב באריות עה"פ **"כי ישבו אחים יחדיו ומת**

אחד מהם ובן איין וגו', בהקדמוני שורות אלו: **"אמרתיו**

להעתיק פה מה שחזשתי זה שנים רבות בהאי מעשה

דשתי נשים שבאו לפני שלמה המבואר במלכים א' ג', ואף

דאין דרכי לכתוב בחיבורי לו החזשתיים בנייאים וכתובים או

בש"ס אשר אין להם שייכות לפרדוש הכתובים בתורה, דבבר

זה יצאתי חוץ לגדר, כי שמעתי שאחד התלבש בסליח שאינו

שלו אמר דבר זה בשם, והוא איש תורני ממדינת פולין אשר

ישב בטרטש איה ימים אחדים, ושמע ממני חידושים רבים

במיל' אגדתא, ולא היה די לו בזה במה ששמע ממני, אף גם

זאת כי עפ"י תחבולה השתדל מאת חותני הרב החורף מוה"ר

ליב ברוח ש" שהוא כעת אבדקין **קעניגספירד**, והיה אז

אז בבייתו, וכאשר באתי לביתו, וחתיני ש" אמר לי את אשר

עשה, ואמרתי לו הנה הסכלת עשן, כי האיש הזה יתלבש את

עצמו ויאמר של הוא. וחתיני ש" השיב, כי לא נחשד האיש

בעיני שיעשה דבר זה. ואחר אחריו נודע לי בבירור גמור

שאמר כמה חידושים שלי בשמו, על כן ראיתי להניס בחיבורי

זה את העיניים אשר ידועים לי ששמע למען דעת כי האומרו

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."

בשמו גנוב הוא אותו."